

LUONNOS 2.4.2020

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta.

Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut Euroopan unionista 31.1.2020. Ero on tapahtunut Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä tehdyllä erosopimuksella, joka on tullut voimaan 1.2.2020. Sopimus on unionisopimus ja sellaisenaan sovellettavaa oikeutta. Erosopimuksessa on kuitenkin säännöksiä, joissa jätetään erosopimuksen mukaisten oleskeluoikeuksien hakemisen osalta harkintavaltaa menettelyihin ja aikatauluihin. Näiden soveltamisesta on säädettävä lailla.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.10.2020.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	3
2.1 Yleistä	3
2.2 Tilastotietoja.....	4
2.3 Oleskeluoikeuden rekisteröinneistä ja oleskeluluvista.....	5
3 Tavoitteet	6
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	6
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	6
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	7
4.3 Muut vaikutukset.....	8
4.4 Erosopimuksen vaikutuksista.....	8
4.4.1 Erosopimuksen henkilöllisestä soveltamisalasta.....	8
4.4.2 Oleskelu- ja liikkumisoikeuksista	8
4.4.3 Oleskeluaseman muutoksista	9
4.4.4 Vaikutuksista muihin oikeuksiin.....	10
4.4.5 Hakeminen ja päätöksenteko.....	10
4.4.6 Oleskelulupakortti	11
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	11
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	11
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	12
6 Lausuntopalaute.....	12
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	12
8 Lakia alemman asteinen sääntely	17
9 Voimaantulo	17
10 Toimeenpano ja seuranta	17
11 Suhde talousarvioesitykseen	17
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	18
LAKIEHDOTUKSET	20
Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta	20

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistynyt kuningaskunta (*Yhdistynyt kuningaskunta*) on eronnut Euroopan unionista (*EU*) ja Euroopan atomienergiayhteisöstä 31.1.2020. Ero on tapahtunut Yhdistyneen kuningaskunnan ja EU:n välillä tehdyllä sopimuksella (*erosopimus*). Sopimus on unionisopimus ja sellaisenaan sovellettavaa oikeutta. Sopimus sisältää säännöksiä, jotka edellyttävät päätöksen tekemistä, miten säännöksiä sovelletaan, jotta erosopimuksen mukaisia oikeuksia voi hakea ja milloin niitä voi hakea.

Esitys on valmisteltu virkamiestyönä sisäministeriössä yhteistyössä Maahanmuuttoviraston sekä muiden ministeriöiden ja virastojen kanssa.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://hankeikkuna.vnv.fi/app#/lainsaadanto/46971/kuvaukset>.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Yleistä

Suomessa asuu noin 5 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaista ja heidän perheenjäsentään. Heidän oleskeluoikeutensa maassa on perustunut siihen, että Yhdistynyt kuningaskunta oli EU:n jäsenvaltio 31.1.2020 saakka ja oli sitoutunut unionin perussopimukseen ja säädöksiin, joilla unionin kansalaisille taataan perusoikeudet, mukaan lukien henkilöittain vapaa liikkuvuus ja oikeus asettautua asumaan toiseen jäsenvaltioon.

Ulkomaalaislain (301/2004) 10 luvussa säädetään unionikansalaisen ja hänen perheenjäsenensä velvollisuudesta rekisteröidä oleskelu, jos tarkoitus on oleskella maassa yli kolme kuukautta. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä on tullut rekisteröidä oleskelunsa tämän mukaisesti. Oleskeluoikeuden rekisteröinnistä johtuvat muutkin oikeudet, esimerkiksi kotikuntaoikeus ja sosiaaliturvalainsäädännön edellyttämän laillisen oleskelun vaatimus sekä oikeus rekisteröityä työnhakijaksi.

Eron jälkeen Yhdistyneestä kuningaskunnasta tuli niin sanottu kolmas maa ja sen kansalaisista kolmannen maan kansalaisia. Eron hetkellä tuli voimaan erosopimus ja alkoi 31.12.2020 saakka kestävä siirtymäkausi, jonka aikana unionin vapaan liikkuvuuden säännöksiä sovelletaan samalla tavoin kuin ennen eroa. Käytännössä Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä maassa oleskeluun sovelletaan siirtymäkauden aikana edelleen ulkomaalaislain 10 luvun säännöksiä, eikä vaikutuksia oleskeluoikeuksiin ja sen mukanaan tuomiin muihin oikeuksiin siirtymäkauden aikana ole. Oleskelu maassa on laillista unionioikeuden perusteella siirtymäkauden aikana.

Erosopimuksen tarkoituksena on turvata niiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä asemaa, kun he ovat käyttäneet vapaata liikkuvuutta ja asettuneet sen perusteella toiseen jäsenvaltioon. Erosopimuksen tarkoitusta tässä suhteessa korostaa se, että kun erosopimuksen mukainen pysyvä oleskeluoikeus on myönnetty, on oikeudet myönnetty eliniäksi. Erosopimus siten korostaa niin sanotun normaalin elämän edelleen jatkamista siellä, minne on asettauduttu. Siksi onkin tärkeää kuulua erosopimuksen soveltamisen piiriin.

Erosopimuksen soveltamisalaan kuulumisen kannalta on keskeistä, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä, jotka oleskelivat Suomessa unionin oikeuden

nojalla ennen siirtymäkauden päättymistä, jatkavat oleskelua Suomessa myös siirtymäkauden päätyttyä. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä on tullut rekisteröidä oleskelunsa edellä mainitulla tavalla ja heillä tulee olla myös aikomus jatkaa oleskelua Suomessa siirtymäkauden jälkeen.

Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvat myös ne, joilla on erosopimuksen mukaan oikeus tulla Suomeen siirtymäkauden päättymisen jälkeen. Tällainen oikeus on muun muassa Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen perheenjäsenillä, kun perheside on olemassa ennen siirtymäkauden päättymistä, vaikka perheenjäsenet oleskelevat tuolloin muualla kuin Suomessa ja tulevat Suomeen vasta siirtymäkauden jälkeen.

Erosopimuksen mukaiseen soveltamisalaan kuuluvat tietyin edellytyksin myös lapset, jotka syntyvät tai adoptoidaan laillisesti siirtymäkauden jälkeen.

Suomeen voi vielä vuoden 2020 aikana ja vuoden viimeisiin päiviin mennessä ennen siirtymäkauden päättymistä ensimmäisen kerran tulla Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia käyttäen vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisia oikeuksiaan siten, että he pääsevät erosopimuksen soveltamisalan piiriin. Maahan voi siis vielä saapua torstaina 31.12.2020 ja päästä erosopimuksen soveltamisen piiriin, vaikka EU-oleskeluoikeuden rekisteröintiä ei ole haettu.

Erosopimuksessa säädetään, että niin sanotut tulevat puoliset, kun avioliitto tai rekisteröity parisuhde solmitaan tai rekisteröidään siirtymäkauden jälkeen, eivät kuulu erosopimuksen soveltamisalaan. Heidän maahantuloon ja maassa oleskeluun sovelletaan kolmansien maiden kansalaisia koskevia säännöksiä eli kyseeseen tulee oleskeluluvan hakeminen.

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen maahantuloon ja maassa oleskeluun siirtymäkauden jälkeen, jos liittyyntä erosopimukseen ei ole, sovelletaan samoja säännöksiä kuin muidenkin kolmansien maiden kansalaisten kohdalla eli tällöin kyseeseen tulee oleskeluluvan hakeminen.

2.2 Tilastotietoja

Tilastokeskuksen mukaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset (tilastoissa Britannia) ovat 13. suurin kansalaisuusryhmä 4 619 kansalaisella, kun Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten kokonaisuus oli vuonna 2018 lähes 258 000. Heistä 0-14 -vuotiaita on noin 4,5 %, työikäisiä (15-64 -vuotiaat) 87,0 % ja eläkeikäisiä (yli 64-vuotiaat) 8,5 %. Sukupuolen mukaan miehiä on 80,1 % ja naisia 19,9 %.

Tarkkoja tilastoja ei ole siitä, kuinka monella Suomessa asuvalla Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisella ja hänen perheenjäsenellään on pysyvä EU-oleskeluoikeus eli ovat oleskelleet Suomessa unionioikeuden perusteella yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta. Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan vuonna 2019 tehtiin Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille 1 129 EU-rekisteröintipäätöstä, joista kielteisiä päätöksiä oli 75 kappaletta eli 6,7 prosenttia. Tämä tarkoittaa, että kaikki vapaan liikkuvuuden perusteella Suomeen tulevat eivät täytä direktiivissä asetettuja edellytyksiä myönteiselle oleskeluoikeuden rekisteröinnille ja siten oikeutta asettua toiseen jäsenvaltioon. Siten se seikka, että maahan saavuttaisiin vapaan liikkuvuuden perusteella siirtymäkauden aikana ja sen viimeisinä päivinä, ei vielä välttämättä takaa, että erosopimuksen mukaiset oikeudet tulevat saavutetuiksi. Tämä voi koskea myös maassa pitemmän aikaa unionioikeuden perusteella oleskelleita, jos heiltä on poistunut edellytykset myönteiselle oleskeluoikeuden rekisteröinnille, mutta se ei ole tullut ilmi tai sitä ei ole viranomaisessa tutkittu, kun velvollisuutta hakea uutta tai pysyvää rekisteröintiä ei ole ollut.

Kaikista Maahanmuuttoviraston EU-rekisteröintipäätöksistä, joita vuonna 2019 tehtiin 9 319 kappaletta, kielteisiä oli 8,4 prosenttia (786 kappaletta). Samana vuonna tehtiin yhteensä 10 051 EU-rekisteröintihakemusta, joista Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten hakemuksia oli 1 158. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten hakemusten määrä on lisääntynyt viime vuosien aikana, sillä vuonna 2017 hakemuksia oli 447, vuonna 2018 hakemuksia oli 660 ja vuonna 2019 edellä mainittu 1 158. Vuoden 2020 aikana helmikuun loppuun mennessä hakemuksia oli tehty 131 kappaletta.

Suomessa yhtäjaksoisesti yli viisi vuotta asuvista Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisista ei tarkkaan tiedetä, kuinka moni ei ole hakenut pysyvän oleskeluoikeuden osoittavaa todistusta. Maahanmuuttoviraston tilastoista ilmenee, että vuonna 2019 se myönnettiin 328 ja evättiin 17 hakijalta. Vuotta aiemmin eli vuonna 2018 sitä haki ja sen sai vain 27 hakijaa. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten osalta hakemisen vilkastumista vuonna 2019, hakemisen olleen erityisen vilkasta helmi-maaliskuussa 2019, jolloin oli todennäköistä, että Yhdistynyt kuningaskunta eroaa EU:sta ilman sopimusta. EU-eroproessin epävarmat vaiheet selittänevät hakemusten lisääntymistä.

Kaikkien EU-kansalaisten osalta tarkastellen pysyvän oleskeluoikeustodistuksen hakeminen on vähäistä. Vuonna 2018 hakemuksiin tehtiin 215 päätöstä ja seuraavana vuonna 505 päätöstä, joista reilusti yli puolet eli 345 päätöstä koski yksinomaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia. Vähäiseen hakemiseen vaikuttanee, että pysyvää oleskeluoikeutta haettaessa oleskeluoikeuden edellytykset tarkistetaan ja se voidaan jättää myöntämättä, jos edellytykset eivät enää täyty tai ole täyttyneet edeltävän viiden vuoden aikana. Myös se vaikuttaa, että velvoitetta hakea todistusta pysyvistä oleskeluoikeudesta ei ole.

2.3 Oleskeluoikeuden rekisteröinnistä ja oleskeluluvista

Ulkomaalaislain 10 luvussa säädetään Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelusta. Lain 159 §:n 1 momentin mukaan, jos unionin kansalainen oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta, hänen on rekisteröitävä oleskelunsa. Rekisteröintihakemus jätetään Maahanmuuttovirastolle kolmen kuukauden kuluessa maahantulopäivästä. Lain 161 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, että unionin kansalaisen perheenjäsenelle, joka ei ole unionin kansalainen, myönnetään hakemuksesta unionin kansalaisen perheenjäsenen oleskelukortti, ja oleskelukortti myönnetään, jos perheenjäsenellä on tarkoitus oleskella Suomessa yli kolme kuukautta. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä on pitänyt näin toimia aikana, kun Yhdistynyt kuningaskunta oli EU-jäsenvaltio, ja pitää toimia myös siirtymäkauden aikana. Kun oleskeluoikeus on rekisteröity, oleskelun peruste (itsenäinen oleskelu, opiskelu, työnteko, perheside) on voinut vaihtua toiseen, eikä vaihdon hetkellä ole ollut velvoitetta hakea uutta rekisteröintiä.

Vapaan liikkuvuuden direktiivi 2004/38/EY on annettu 29.4.2004 ja sen johdosta säädetty ulkomaalaislain 10 luku Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelusta on tullut voimaan 30.4.2007. Osalla Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia, jotka ovat muuttaneet Suomeen ennen vapaan liikkuvuuden säännösten voimaantuloa, oleskeluoikeuden osoitukseksi saattaa edelleen olla tuolloin voimassa olleen ulkomaalaislain mukainen oleskelulupa, jota ei ole vaihdettu unionikansalaisen rekisteröintitodistukseen.

Ulkomaalaislain 161 g §:ssä säädetään oikeudesta pysyvään oleskeluun. Pykälän 1 momentissa säädetään, että unionin kansalaisella, joka on oleskellut Suomessa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viisi vuotta, on oikeus pysyvään oleskeluun. Pykälän 2 momentin mukaan sama koskee unionin kansalaisen perheenjäsentä, joka itse ei ole unionin kansalainen ja joka on oleskellut Suomessa

unionin kansalaisen kanssa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viisi vuotta. Lain 161 h ja 162 §:ssä säädetään, että hakemuksesta annetaan pysyvän oleskeluoikeuden osoittava todistus tai perheenjäsenen oleskelukortti. Laissa eikä vapaan liikkuvuuden direktiivissä ei ole säädetty velvoitetta, että pysyvää oleskeluoikeutta osoittava todistus tai oleskelukortti olisi haettava, vaan oikeus pysyvään oleskeluun on, vaikka sitä ei hakisi.

Unionioikeuden piiriin kuuluvan henkilöiden vapaa liikkuvuus merkitsee helppoa siirtymistä Schengen-alueen sisällä jäsenvaltiosta toiseen. Vaikka laissa on velvoite oleskelun rekisteröinnistä, kun oleskelun on tarkoitus kestää yli kolme kuukautta, voi olla tapauksia, ettei velvoitetta noudateta. On vaikea arvioida, kuinka moni Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen oleskelee maassa laiminlyöden velvoitteen rekisteröidä oleskelu.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on säätää erosopimuksen säännöksistä, jotka on pantava täytäntöön Suomessa lailla. Tavoitteena on myös, että esityksellä varmistetaan erosopimuksen edellyttämät sujuvat, avoimet ja yksinkertaiset hallintomenettelyt oleskeluoikeuksia haattaessa.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

Esityksellä säädettäisiin erosopimuksen mukaisesta oleskeluoikeuksien hakemisen menettelystä ja määräajasta. Menettelyssä unionioikeuteen perustuva oleskeluoikeus vaihdetaan hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen.

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdassa säädettyä menettelyä sovelletaan Suomessa, kun Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten unionioikeuteen perustuva oleskeluoikeus vaihdetaan hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen. Erosopimuksen tätä säännöstä sovelletaan riippumatta siitä, milloin erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta haetaan. Tämä tarkoittaa siis sitä, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten tulee tehdä hakemus saadakseen erosopimuksen II osan mukaiset oikeudet seuraavassa kappaleessa mainittua poikkeusta lukuun ottamatta.

Hakemuksen tekemisen velvollisuutta ei erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohdan mukaan ole niillä, joilla on siirtymäkauden loppuun mennessä pysyvä oleskeluoikeus ja sen osoitukseksi siitä todistus.

Unionioikeuden mukaan EU-kansalaisella ei ole velvollisuutta hakea pysyvän oleskeluoikeuden osoittavaa todistusta yhtäjaksoisen viiden vuoden laillisen oleskelun jälkeen. Sen vuoksi ehdotetaan, kun tiedetään Suomessa oleskelevan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia ja heidän perheenjäseniään, jotka ovat oikeutetusti jättäneet hakematta mainitun todistuksen, että 18 artiklan 1 kohdan h alakohtaa pääosin sovellettaisiin myös heihin.

Esityksessä ehdotetaan, että erosopimuksen 19 artiklan 1 kohdan mukaisesti mahdollistetaan erosopimuksen mukaisten oikeuksien hakeminen siirtymäkauden aikana 1.10.2020 alkaen. Samalla ehdotetaan erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisesti, että hakemuksen jättämistä koskeva määräaika päättyy sellaisten henkilöiden osalta, jotka oleskelevat Suomessa ennen siirtymäkauden päättymistä, yhdeksän kuukautta siirtymäkauden päättymisen jälkeen eli näillä näkymin 30.9.2021, jos siirtymäkautta ei jatketa. Näin ollen oleskeluoikeuksien hakemi-

sen kokonaisaika olisi yksi vuosi ajanjaksolla 1.10.2020 - 30.9.2021. Samaa määräaika hake-
muksen tekemiselle sovellettaisiin erosopimuksen 26 artiklassa säädettyjen rajatyöntekijöiden
osalta.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi erosopimuksen 14 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan perus-
teella, että viiden vuoden kuluttua siirtymäkauden päättymisestä eli 1.1.2016 alkaen, jos siirty-
mäkautta ei jatketa, maahantulon tai maasta poistumisen yhteydessä ei hyväksytä kansallisia
henkilöllisyystodistuksia, jotka eivät sisällä biometristä tunnistamista koskevien Kansainväli-
sen siviili-ilmailujärjestön vaatimusten mukaista sirua.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että erosopimuksen soveltamisalaan kuuluva henkilö rinnaste-
taan julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 2 luvun 2 §:n 1 momen-
tissa tarkoitettuihin henkilöihin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Esityksellä säädettäisiin Suomessa asuville Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille ja heidän
perheenjäsenilleen velvoite hakea erosopimuksen mukaista oleskeluasemaa. Esityksellä aseteta-
naan Suomessa ennen siirtymäkauden päättymistä oleskeleville määräaika, jolloin hakeminen
on mahdollista. Tarkoitus on, että kaikki unionioikeuteen perustuvat rekisteröinnit vaihdetaan
erosopimuksen mukaiseen oleskeluasemaan ja annetaan sen osoitukseksi uusi oleskelulupakor-
tin muodossa oleva asiakirja.

Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohdan mukaan niillä Yhdistyneen kuningaskunnan
kansalaisilla ja heidän perheenjäsenilläään, joilla on ennen siirtymäkauden päättymistä pysyvän
oleskeluoikeuden osoittava, voimassa oleva oleskeluasiakirja, ei kuitenkaan ole velvollisuutta
hakea kyseisen asiakirjan vaihtamista uuteen oleskeluasiakirjaan. He osoittavat oikeutensa ero-
sopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen siirtymäkauden jälkeen sillä fyysisellä asiakirjalla,
joka heille on myönnetty ja on heidän hallussaan sekä osoittaa pysyvän oleskeluoikeuden. He
käyttävät samaa asiakirjaa liikkueensa Schengen-alueen ulkorajan yli osoittaakseen sen, että
heillä on erosopimuksen mukainen oleskeluoikeus todistuksen myöntäneessä maassa. Erosopi-
muksen mukaan näillä henkilöillä on kuitenkin oikeus vaihtaa tuo todistus uuteen oleskelu-
asiakirjaan. Tällöin uusi oleskeluasiakirja annetaan maksutta sen jälkeen, kun hakijan henkilö-
lisyys on tarkistettu, hänen mahdollinen rikostaustansa on selvitetty, hänelle on tehty turvatar-
kastus ja hänen nykyinen oleskelupaikkansa vahvistettu.

Laissa ehdotetaan myös, että erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohtaa sovellettaisiin
sellaisiin Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisiin ja heidän perheenjäseniin, joilla ei ole hal-
lussa pysyvän oleskeluoikeuden osoittavaa todistusta, mutta ovat ennen siirtymäkauden päättymistä
oleskelleet laillisesti maassa yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta. Heidän tulisi kuitenkin
vaihtaa vanha oleskeluoikeusasiakirjansa hakemuksella uuteen, mutta päätöksenteon osalta
noudatettaisiin samaa harkintaa kuin niihin, joihin kyseistä artiklan kohtaa sovelletaan.

Muilla kuin erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohdan tarkoittamilla Yhdistyneen ku-
ningaskunnan kansalaisilla ja heidän perheenjäsenilläään on sen sijaan velvoite hakea uutta ero-
sopimuksen mukaista oleskeluoikeutta hakemiselle asetettavassa määräajassa. Käytännössä
kaikki ne Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset, joilla ei ole kertynyt viiden vuoden pituista
oleskelua ennen siirtymäkauden päättymistä, ovat velvollisia hakemaan erosopimuksen mu-
kaista uutta oleskeluoikeutta. Myös ne, joilla oleskelua on kertynyt yli viisi vuotta, mutta joilla
ei ole todistusta pysyvistä oleskeluoikeudesta, ovat velvollisia hakemaan uuden oleskeluoikeu-
den. Hakeminen tapahtuisi Maahanmuuttovirastolle tehtävällä hakemuksella ja edellyttäisi

käyntiä viraston asiakaspalvelupisteessä muun muassa hakijasta otettavien biometrinen tunnistetietojen ottamiseksi ja niiden liittämiseksi myönnettävään oleskelulupakorttiin. Erosopimuksessa säädetään, mitä selvityksiä hakemukseen tulee liittää.

4.3 Muut vaikutukset

Esityksellä turvattaisiin Suomessa asuvien noin 5 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja heidän perheenjäsentensä oleskelun jatkuminen erosopimuksessa määritellyn siirtymäkauden jälkeen. Erosopimuksessa säädetään oleskeluoikeuden jatkumisen edellytyksistä ja muista oikeuksista, mutta tällä esityksellä vahvistetaan menettelyt ja aikataulut, joilla he voivat hakea heille erosopimuksen mukaan kuuluvan oleskeluoikeutensa ja sitä kautta varmistaa muitten oikeuksiensa jatkuvuuden.

Esityksellä mahdollistetaan Suomessa työskentelevien ja yritystoimintaa harjoittavien sekä opiskeluvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten toiminnan jatkuminen keskeytyksittä. Tämä on tärkeää myös koko elinkeinoelämälle, jossa osaava työvoima saa jatkaa työntekoaan.

Esityksellä ei ole vaikutusta eri sukupuolten kannalta. Huomioitavaa on, että maassa oleskelevista Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisista 80 % on miehiä ja 20 % naisia. Esityksellä ei ole myöskään lapsivaikutuksia. Perheenjäsenten hakemukset on käsiteltävä yhdessä, kun hakemukset on tehty yhtä aikaa. Lisäksi siirtymäkauden jälkeen syntyneiden ja adoptoitavien lasten asema on turvattu erosopimuksen säännöksillä.

4.4 Erosopimuksen vaikutuksista

4.4.1 Erosopimuksen henkilöisestä soveltamisalasta

Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvat ne perhekokonaisuudet, jotka on tosiasiallisesti muodostettu ja vakiintuneita ennen siirtymäkauden päättymistä. Tällä rajataan ulkopuolelle myöhemmin solmittavat avioliitot ja rekisteröitävät parisuhteet, siis kun nämä solmitaan tai rekisteröidään siirtymäkauden päättymisen jälkeen. Tällaiseen niin sanottuun uuteen puolisoon sovelletaan kolmannen maan kansalaisia koskevia säännöksiä, ellei puoliso ole toisen EU:n jäsenvaltion, ETA-maan (Islanti, Liechtenstein ja Norja) tai Sveitsin kansalainen.

Jos perhe on muodostettu ja olemassa ennen siirtymäkauden päättymistä, perheenjäsenten ei edellytetä tulevan Suomeen ennen siirtymäkauden päättymistä, vaan he voivat tulla sen jälkeenkin. Erosopimuksessa ei ole säädetty, milloin maahan olisi viimeistään tultava. Siten esimerkiksi on mahdollista, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen perhe tulisi maahan vuonna 2025 ja hakisi tuolloin ensimmäisen kerran erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta. Hakeminen tuolloinkin tapahtuisi Maahanmuuttovirastolle tehtävällä hakemuksella.

Erosopimuksessa säädetään, että siirtymäkauden jälkeen syntyvät ja adoptoitavat lapset kuuluvat erosopimuksen soveltamisalaan tiettyjen edellytysten täytyessä.

4.4.2 Oleskelu- ja liikkumisoikeuksista

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla sekä heidän perheenjäsenillään, jotka ovat unionin oikeuden mukaisesti oleskelleet Suomessa laillisesti viiden vuoden yhtäjaksoisen ajan tai erityistilanteissa lyhyemmän ajan vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisesti, on oikeus erosopimuksen mukaiseen pysyvään oleskeluoikeuteen.

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla sekä heidän perheenjäsenillään, jotka ovat ennen siirtymäjaksos päättymistä oleskelleet Suomessa laillisesti ja vapaan liikkuvuuden direktiivissä vahvistettujen edellytysten mukaisesti vähemmän kuin viisi vuotta, on oikeus erosopimuksen mukaiseen pysyvään oleskeluoikeuteen sen jälkeen, kun heidän oleskelunsa on kestänyt vaadittun ajan.

Yhdistyneen kuningaskunnan ero EU:sta merkitsee erosopimuksen mukaan, että siirtymäkauden jälkeen vapaan liikkuvuuden säännöksiä ei enää sovelleta. Suomessa myönnetty erosopimuksen mukainen oleskeluoikeus oikeuttaa oleskeluun Suomessa. Oleskeluoikeuden saaneella Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisella ja hänen perheenjäsenellään on kuitenkin oikeus liikkua Schengen-alueella henkilökortilla tai passilla ja oleskeluoikeustodistuksella enintään 90/180 päivää, mutta ei ole vapaata unionioikeuteen perustuvaa oikeutta tai erosopimukseen perustuvaa oikeutta asettautua toiseen EU-jäsenvaltioon.

Erosopimuksen 39 artiklan mukaan oikeudet, jotka henkilöille myönnetään erosopimuksen perusteella, kuuluvat heille koko heidän elinikänsä, elleivät he lakkaa täyttämästä vahvistettuja edellytyksiä. Pysyvän oleskeluoikeuden kuitenkin menettää, jos oleskelua Suomen ulkopuolella on yhtäjaksoisesti yli viisi vuotta.

Ennen kuin oikeus pysyvään oleskeluoikeuteen on saatu, sen menettää, jos tilapäinen oleskelu Suomen ulkopuolella kestää liian kauan. Oleskelun tulee olla lisäksi riittävän yhtäjaksoista, jotta se kerryttäisi oleskeluaikaa pysyvän oleskeluoikeuden saamiseksi. Näin ollen tilapäiset poissaolot, jotka eivät ylitä yhteensä kuutta kuukautta vuodessa, eivätkä pitemmät poissaolot asevelvollisuuden suorittamista varten eikä yksi enintään 12 peräkkäisen kuukauden poissaolo tärkeästä syystä, kuten raskauden ja synnytyksen, vakavan sairauden, opiskelun tai ammatillisen koulutuksen tai työtehtäviä varten toisen jäsenvaltion tai kolmannen maan alueelle tapahtuvan siirron vuoksi, ovat sallittuja eivätkä vaikuta oleskelun yhtäjaksoisuuteen.

On myös mahdollista, että erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta ei myönnetä, se evätään tai peruutetaan yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen taikka kansanterveyteen liittyvistä syistä.

4.4.3 Oleskeluaseman muutoksista

Erosopimuksen 17 artiklan 1 kohdan mukaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten sekä heidän perheenjäsentensä oikeus vedota erosopimuksen määräyksiin ei muutu sen johdosta, että heidän asemansa muuttuu esimerkiksi opiskelijan, työntekijän, itsenäisen ammatinharjoittajan tai ammatissa toimimattoman henkilön aseman välillä. Kun erosopimuksen mukainen oleskeluoikeus on myönnetty, Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä ei tarvitse hakea uutta oleskeluoikeutta, vaikka he esimerkiksi vaihtaisivat työpaikkaa, ryhtyisivät yrittäjiksi, vaihtaisivat opiskelijasta työntekijäksi tai työntekijästä eläkeläiseksi. Erosopimuksen mukainen oleskeluoikeus sisältää oikeuden opiskeluun, työntekoon ja yritystoiminnan harjoittamiseen.

Erosopimuksen 17 artiklan 1 kohdan mukaan henkilöistä, joilla siirtymäkauden päättyessä on oleskeluoikeus sillä perusteella, että he ovat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten perheenjäseniä, säilyttävät oikeutensa perheenjäsenen aseman perusteella, vaikka he saisivat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisuuden. Heidän asemansa ei muutu siirtymäkauden jälkeen siten, että saisivat erosopimuksen mukaiset oikeudet Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisena, kun ne on aiemmin saatu perheenjäsenenä.

Erosopimuksen 17 artiklan 2 kohdassa säädetään lisäksi erikseen perheenjäsenten oikeuksista. Sen mukaan perheenjäsenen oikeudet, jotka perustuvat siihen, että perheenjäsen on Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen huollettava ennen siirtymäkauden päättymistä, eivät lakkaa silloinkaan, kun perheenjäsen lakkaa olemasta huollettava.

Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten työntekijöiden oleskeluoikeus tulee jatkossa perustumaan erosopimukseen. Ulkomaalaislain 86 a ja 86 b §:ssä säädetään työnantajan ja muun toimeksiantajan velvollisuuksista, joihin kuuluu muun muassa ulkomaalaisen työntekijän työnteko-oikeudesta varmistuminen. Lain 86 §:n 2 momentissa säädetään, että työnantajan, joka ottaa palvelukseensa muun kuin unionin kansalaisen, tähän rinnastettavan tai tämän perheenjäsenen, tulee viivytyksettä toimittaa työ- ja elinkeinotoimistolle 72 §:ssä tarkoitetut selvitys ja vakuutus sekä ilmoittaa työpaikan luottamusmiehelle, luottamusvaltuutetulle ja työsuojeluvaltuutetulle ulkomaalaisen nimi sekä sovellettava työehtosopimus. Ulkomaalaislain 72 §:ssä säädetään siitä, mitä liitteitä työnantajan on liitettävä työntekijän oleskelulupahakemukseen. Koska ulkomaalaislain 86 a §:n 2 momentti liittyy lähtökohdaisesti tilanteisiin, joissa tarvitaan työntekijän oleskelulupa, jota erosopimuksen soveltamisalan piiriin kuuluvat henkilöt eivät tarvitsisi, ei ulkomaalaislain 86 a §:n 2 momentti ole tarkoitettu sovellettavaksi ehdotettavan lain tarkoittamissa tilanteissa.

4.4.4 Vaikutuksista muihin oikeuksiin

Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä täyttävät sosiaaliturvalainsäädännön edellyttämän laillisen oleskelun vaatimuksen ja voivat rekisteröityä työnhakijoiksi.

Lähetetyn työntekijän oikeus tehdä työtä Suomessa perustuu hänen työnantajansa EU:n palvelujen tarjonnan vapauteen, jonka yhteydessä työnantaja saa lähettää työntekijöitä Suomeen. Kun työnantajan oikeus tarjota palveluja Suomeen päättyy, päättyy myös lähetetyn työntekijän työnteko-oikeus, ellei työnteko-oikeudelle ole muuta laillista perustetta.

Opiskelijan, jotta hän ei tule lukukausimaksuvelvolliseksi, tulee vaihtaa oleskeluasemansa erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen ja esittää siitä selvitys korkeakoululle.

Erosopimuksen vaikutuksista tarkemmin eri tilanteissa <https://vnk.fi/tietoa-brexitista>.

4.4.5 Hakeminen ja päätöksenteko

Erosopimuksessa säädetään, että hakulomakkeista on tehtävä lyhyet, yksinkertaiset ja käyttäjäystävälliset erosopimuksesta johtuviin olosuhteisiin. Perheenjäsenen samaan aikaan tekemät hakemukset on käsiteltävä yhdessä. Hakemusten käsittelyssä on noudatettava sujuvia, avoimia ja yksinkertaisia hallintomenettelyjä ja kaikenlaisen turhan hallinnollisen taakan välttämistä.

Maahanmuuttoviraston tulee valmistella ennen lain voimaantuloa valmiiksi hakemuslomakkeet, joilla erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeuksia haetaan. Hakemuslomakkeiden tulee soveltua sähköiseen hakemiseen(???) ja paperisena tehtävään hakemiseen. Viraston tulee myös varmistaa, että hakemukset tulee käsitteksi erosopimuksessa säädetyllä tavalla. Vastaava koskee myös Suomen edustustoa ulkomailla, jos se vastaanottaa hakemuksen toimitettavaksi Maahanmuuttovirastolle.

4.4.6 Oleskelulupakortti

Komissio on 21.2.2020 antanut täytäntöönpanopäätöksen C(2020) 1114 asiakirjoista, jotka jäsenvaltioiden on myönnettävä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen 18 artiklan 1 ja 4 kohdan ja 26 artiklan nojalla. Päätöksen mukaan oleskeluasiakirjoja myönnettäessä noudatetaan samaa muotoa kuin kolmansien maiden kansalaisille myönnettävät oleskelulupakortit ovat eli noudatetaan neuvoston asetusta (EY) 1030/2002, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella EU 2017/1954, kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta, ja oleskelulupakorttiin tehtävistä merkinnöistä, jotka osoittavat, että se on myönnetty erosopimuksen mukaisesti. Komissio varmistaa päätöksellään, että EU-jäsenvaltioiden erosopimuksen mukaisesti myöntämät oleskeluoikeusasiakirjat noudattavat yhtenäistä kaavaa ja sisältävät kaikki tarpeelliset tiedot ja täyttävät erittäin korkeat tekniset vaatimukset, jotka koskevat erityisesti jäljentämisen ja väärentämisen estämiseksi tarvittavia turvaominaisuuksia.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Erosopimuksen 18 artiklan 1 ja 4 kohdat ovat sopimuksen soveltamisen kannalta vaihtoehtoiset säännökset. Artiklan 1 kohtaa soveltamalla asetetaan Suomessa asuville Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille velvoite hakea erosopimuksen mukaiset oikeudet, kun 4 kohtaa soveltamalla hakeminen jätettäisiin heidän omaan harkintaansa.

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Erosopimuksen 18 artiklan 1 ja 4 kohdissa viranomaisella eli Maahanmuuttovirastolla on velvoite ottaa hakemus vastaan, käsitellä se ja tehdä siihen päätös. Erosopimuksessa säädetään, että erosopimuksen perusteella annettavalla oleskeluoikeusasiakirjalla osoitetaan erosopimuksesta johtuvat oikeudet. Artiklan 4 kohdan mukaan uuden oleskeluoikeusasiakirjan hakemisen velvoitetta ei ole, vaan kyse on oikeudesta. Sen mukaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä ja muiden henkilöiden, jotka oleskelevat Suomessa unionioikeuden perusteella, ei tarvitsisi hakea erosopimuksen mukaista uutta oleskeluasemaa. He saisivat kuitenkin halutessaan hakea vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaisin edellytyksin erosopimuksen mukaisen oleskeluasiakirjan, jossa ilmoitetaan, että asiakirja on myönnetty erosopimuksen mukaisesti. Maahanmuuttovirastolla tulisi joka tapauksessa olla valmius myöntää erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeusasiakirjoja, koska se olisi hakijan oikeus. Näin ollen artiklan 4 kohta asettaa viranomaiselle samat velvollisuudet erosopimuksen mukaisten oleskeluoikeusasiakirjojen prosessille ja niiden myöntämiselle kuin sen 1 kohta.

Artiklan 4 kohtaan liittyy viranomaispuolen osalta seikka, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisista on tullut Yhdistyneen kuningaskunnan EU-eron jälkeen kolmannen maan kansalaisia, joilla tulisi olla samanlaiset muotoedellytykset oleskeluoikeuden esittämiseksi kuin muillakin kolmansien maiden kansalaisilla. Siirtymäkauden jälkeen myös Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen erottaminen, kuuluuko hän erosopimuksen piiriin vai tuleeko häntä kohdella maahantulossa kuten muitakin kolmansien maiden kansalaisia, tulee olla helppoa ja vaivatonta. Kyse on myös siitä, miten ja millä asiakirjoilla muille viranomaisille näytetään maassa oleskeluun liittyvät oikeudet ja oleskeluoikeudesta johtuvat oikeudet, kun niitä haetaan.

Käytännössä erosopimuksen 18 artiklan 4 kohdan soveltamisen kohdalla ajan kuluminen merkitsisi, että paperiset EU-rekisteröintitodistukset kuluisivat, katoaisivat tai muutoin niitä ei voisi käyttää, jolloin uuden oleskeluoikeusasiakirjan hakeminen tulisi kyseeseen. Paperisissa todistuksissa ei ole lainkaan turvatekijöitä, eikä rekisteröintitodistusta ole alun perin suunniteltu rinnastettavaksi oleskelulupaan eikä esitettäväksi rajatarkastuksessa oleskeluoikeuden osoittavana

asiakirjana. Paperiset todistukset olisi myös helppo väärentää. Muiden Schengen-alueen rajaviiranomaisilla ei ole pääsyä kansallisiin rekistereihin oleskeluoikeuden varmistamiseksi, joten paperin varassa olevan luvan antaman oleskeluoikeuden varmistaminen olisi hankalampaa erityisesti ylitettäessä ulkoraja muissa Schengen-valtioissa. Paperisten oleskeluasiakirjojen käyttäminen olisi täysin vastoin sitä linjaa, jota EU:ssa on viime vuosina edellytetty matkustusasiakirjoilta turvatekijöiden suhteen.

Yhtenäinen oleskelulupakortin kaava, josta komissio on 21.2.2020 antanut täytäntöönpanopäätöksen, helpottaa valvontaa sekä Suomessa että muissa Schengen-valtioissa. Oleskelulupakortti on helposti tunnistettavissa ja siinä on turvatekijöitä. Rajatarkastusten lisäksi oleskeluoikeus voidaan tarkistaa ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä ja myös muissa Schengen-maissa niin sanotuissa sisämaassa tapahtuvien tarkastusten yhteydessä. Esimerkiksi asioidessaan Kelassa, virkailijan on helpompi varmistaa hakijan oikeudet oleskelulupakortista kuin epämääräisestä joukosta erilaisia ja erimuotoisia paperisia todistuksia. Olisi käytännön asioinnin kannalta hankalaa eri puolilla Suomea ja eri viranomaisissa, jos todistusten kirjo olisi laaja ja vaikeasti tulkittavissa.

Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohdan säännös lisäksi kannustaa hakemaan uutta oleskeluoikeusasiakirjaa, koska se annetaan ilmaiseksi. Tämä tukee tavoitetta, että mahdollisimman monen oleskeluoikeustodistus olisi oleskelulupakortin muodossa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

EU-jäsenvaltioista Malta, Alankomaat, Luxemburg, Latvia, Tanska, Unkari, Belgia, Ruotsi, Ranska, Slovenia, Romania ja Itävalta soveltavat Suomen ohella erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdassa säädettyä menettelyä. Vastaavasti Bulgaria, Viro, Slovakia, Italia, Kreikka, Liettua, Irlanti, Kypros, Puola, Espanja, Tšekki, Portugali, Saksa ja Kroatia soveltavat 18 artiklan 4 kohtaa.

EU-jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet, että erosopimuksen mukaisia oikeuksia voi alkaa hakea jo siirtymäkauden aikana, mutta hieman eri aikoina. Osassa jäsenvaltioissa hakeminen on alkanut jo heti eropäivästä alkaen, osalla alkaa myöhemmin tai sitä ei vielä ole päätetty.

Yksikään EU-jäsenvaltioista ei ole ilmoittanut, että 18 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetty erosopimuksen mukaisten oikeuksien hakemiseen varattu aika olisi pitempi kuin kuusi kuukautta siirtymäkauden päättymisestä.

6 Lausuntopalaute

[Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen.]

7 Säännöskohtaiset perustelut

Laki Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta

1 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan mukaista hakumenettelyä sovelletaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä oleskeluoikeuden vaihtamiseen hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen. Hakumenettely koskisi myös erosopimuksen 26 artiklassa tarkoitettuja rajatyönteki-

jöitä. Hakumenettelyä sovelletaan kaikissa tilanteissa, riippumatta siitä missä ja milloin erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta haetaan. Käytännössä suurin osa hakijoista tulisi hakemaan erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta tässä menettelyssä ja seuraavassa momentissa säädettyssä määräajassa. Hakumenettelyä sovelletaan vuosikausien ajan vielä siirtymäkauden päättymisen jälkeen, sillä erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeuksia voi hakea vuosienkin jälkeen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan ensimmäisestä kohdasta ja 19 artiklan 1 kohdasta. Erosopimuksen nämä säännökset edellyttävät lailla säätämistä, missä ajassa erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeuksia voi hakea. Hakuaika koskee Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia ja heidän perheenjäseniä, jotka oleskelevat Suomessa unionioikeuden perusteella ennen siirtymäkauden päättymistä ja jatkavat oleskelua sen jälkeen.

Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohtaan perustuva hakemuksen tekemistä koskeva aika päättyy vähintään kuusi kuukautta siirtymäkauden päättymisen jälkeen, ja 19 artiklan 1 kohdan perusteella jäsenvaltio voi sallia hakemuksen tekemisen siirtymäkauden kuluessa. Momentissa säädettäisiin, että Suomessa ennen siirtymäkauden päättymistä oleskelevan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä hakuaika alkaisi 1.10.2020, jolloin lain on tarkoitus tulla voimaan. Hakuaika päättyisi, ja jotta se ei päättyisi pahimpana kesäloma-aikana, yhdeksän kuukauden kuluttua siirtymäkauden päättymisestä. Momenttiin ei olisi tarkoituksenmukaista kirjoittaa hakuajan päättymispäivämäärää näkyviin, koska erosopimuksen 132 artiklassa säädetään siirtymäkauden pidentämisen mahdollisuudesta. Erosopimuksen 132 artiklan 1 kohdan mukaan ”sekakomitea voi ennen 1 päivää heinäkuuta 2020 antaa yhden päätöksen siirtymäkauden pidentämisestä enintään yhdellä tai kahdella vuodella”. Huolimatta, että erosopimuksessa on näin säädetty, on mahdollista, että siirtymäkautta voidaan jatkaa 1.7.2020 jälkeen tehtävällä EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan välisellä sopimuksella. Jos siirtymäkautta ei jatketa, hakuaika alkaisi käytännössä torstaina 1.10.2020 ja päättyisi torstaina 30.9.2021 eli kestäisi yhden vuoden ajan.

Pykälän 2 momentin osalta on huomattava, että siinä säädetty hakemuksen tekemisen määräajan päättymisen koskee Suomessa ennen siirtymäkauden päättymistä oleskelevia Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia ja heidän perheenjäseniään. Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan toisessa kohdassa on erikseen säädetty hakemuksen tekemisen määräaika sellaisten henkilöiden osalta, joilla on oikeus aloittaa oleskelu Suomessa siirtymäkauden päättymisen jälkeen. Määräaika on tällöin kolme kuukautta heidän saapumisensa jälkeen tai tässä momentissa tarkoitettua määräajan päättymisen jälkeen, sen mukaan kumpi ajankohta on myöhäisempi.

Pykälän 2 momentin osalta on lisäksi huomattava, että erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan d alakohdassa säädetään tilanteesta, jossa hakija ei noudata 2 momentissa tarkoitettua hakemuksen tekemisen määräaika. Tällöin Maahanmuuttoviraston olisi arvioitava kaikki asiaan liittyvät olosuhteet ja syyt, joiden vuoksi määräaika ei ole noudatettu. Hakijan olisi sallittava jättää hakemus kohtuullisen uuden määräajan kuluessa, jos määräajan noudattamatta jättämiselle on ollut perusteltu syy.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin laillisesta oleskelusta siirtymäkauden päättymisen jälkeen. Koska erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeuksia voisi hakea 2 momentissa säädetyn ajan, joka ulottuu siirtymäkauden jälkeiselle ajalle, olisi säädettävä laillisesta oleskelusta tuona aikana. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä oleskelu Suomessa olisi laillista 2 momentissa säädetyn ajan, jos heillä on ennen siirtymäkauden päättymistä voimassa olevan oleskeluoikeus oleskella maassa, jotta he voivat hakea erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta viimeistään hakuajan päättymispäivään mennessä. Kun hakemus tehdään, on erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan annettava todistus oleskeluasemaa

koskevan hakemuksen vireille jättämisestä välittömästi. Kun todistus on saatu, on oleskelu lailista siirtymäkauden jälkeen, kunnes erosopimuksen mukainen oleskeluoikeus on myönnetty. Jos päätös on kielteinen, oleskelu muuttuu laittomaksi, kun kielteinen hakemus on lainvoimaisesti ratkaistu.

Lisäksi on huomattava erosopimuksen 19 artiklan 4 kohta, jonka mukaan, jos hakemus hylätään ennen siirtymäkauden päättymistä, hakija voi tehdä uuden hakemuksen milloin tahansa ennen ehdotetun 2 momentissa määritellyn hakuajan päättymistä. Lisäksi on huomattava, että saman artiklan 2 kohdan mukaan päätökset, jotka tehdään 18 artiklan 1 kohdan nojalla, eivät tule voimaan ennen kuin siirtymäkausi on päättynyt. Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan r alakohdan mukaan, jos vastaanottava valtio hylkää oleskeluasemaa koskevan hakemuksen, hakijalla on aina oikeus hakea tällaiseen päätökseen muutosta vastaanottavan valtion tuomioistuimessa tai soveltuviissa tapauksissa hallintomenettelyssä.

2 §. Pykälässä säädettäisiin erosopimuksen oleskeluoikeutta koskevan hakemuksen jättämisestä Suomessa ja ulkomailla. Suomessa hakemus jätetään Maahanmuuttovirastolle ja ulkomailla se jätetään Suomeen edustustolle.

3 §. Pykälässä säädettäisiin erosopimuksen mukaisen pysyvän oleskeluoikeuden hakemisesta tilanteessa, jossa hakijalla ei ole todistusta pysyvästä oleskeluoikeudesta. Tällaisessa tilanteessa häneen ei sovelleta erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan h alakohdan erityissäännöstä. Hakijalla ei ole todistusta, koska hän ei ole hakenut unionikansalaisen pysyvää oleskeluoikeutta tai perheenjäsenen pysyvää oleskelukorttia. Edellytyksenä on, että he ovat unionioikeuteen perustuvan oleskeluoikeutensa rekisteröineet tai hakeneet perheenjäsenen oleskelukorttia ja ovat oleskelleet maassa yhtäjaksoisesti viiden vuoden ajan ennen siirtymäkauden päättymistä. Vapaan liikkuvuuden direktiivi 2004/38/EY on annettu 29.4.2004 ja ulkomaalaislain 10 luku Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelusta on tullut voimaan 30.4.2007. Säännös on tarpeen siksi, että unionioikeus ei velvoita EU-kansalaista hakemaan erikseen pysyvän oleskeluoikeuden osoittavaa rekisteröintitodistusta eikä perheenjäsentä pysyvää oleskelukorttia, eikä sellaista heiltä siten voida vaatia.

Säännöksen tarpeellisuutta oleskeluluvan haltijoiden osalta osoittaa myös korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätös KHO 2011:64. Päätöksen mukaan, koska henkilö A kuitenkin oli oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti ulkomaalaislain 161 g §:ssä säädetyn viiden vuoden ajan oleskelulupansa päättyessä, hänen ei ollut enää tarpeen rekisteröidä unionin kansalaisen oleskeluoikeuttaan ja hänellä oli suoraan lain nojalla oikeus mainitussa lainkohdassa säädettyyn pysyvään oleskeluun, josta hän voi halutessaan pyytää todistuksen. Korkein hallinto-oikeus perustelee päätöstään lisäksi: ”Kun täällä jo ennen lainmuutosta pitkään asuneiden unionin kansalaisten asemaa ei ole otettu siirtymäsäännöksellä huomioon, tämä ei voi johtaa heidän oikeusasemansa heikentymiseen. A oli noudattanut vuoteen 2007 saakka edellisen ulkomaalaislain määräyksiä, ja kun uudessa laissa ei ole pysyvän oleskeluoikeuden rekisteröinnistä säännöksiä, tällaista rekisteröintiä ei ole häneltä siten voitu vaatia.”

Edellisissä kappaleissa mainittua taustaa vasten Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä ei ole voinut olettaa eikä edellyttää hakevan todistusta EU-kansalaisen pysyvästä oleskeluoikeuden rekisteröinnistä ja perheenjäsenen pysyvästä oleskelukortista. Heidän ei ole voinut myöskään olettaa tietävän, että erosopimukseen on tullut otetuksi säännös, jossa annetaan erityismerkitys mainitun todistuksen olemassaololle. Koska oleskeluoikeuden osoittavat todistukset ovat vanhoja ja hyvin erilaisia muodoiltaan ja osa niistä on myönnetty ennen kuin EU-kansalaisten rekisteröintivelvoite tuli 30.4.2007 voimaan ulkomaalaislaissa, on tällaisten todistusten vaihtaminen erosopimuksen mukaiseen todistukseen kui-

tenkin perusteltua. Säännöksellä helpotetaan myös sellaisten hakijoiden asemaa, jotka ovat asuneet Suomessa erityisen pitkän ajan, minkä vuoksi ei ole perusteltua edellyttää heidän selvittävän oleskeluaan sen enemmälti. Päätöksenteossa otettaisiin kuitenkin huomioon ulkomaalaislain 156 § ja 156 a §:n 1 momentti eli että hakijan ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta taikka kansanterveyttä.

4 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden osoitukseksi annetaan oleskelulupakortti. Koska kyse on samanlaisesta oleskelulupakortista, joka annetaan kolmannen maan kansalaiselle ja josta säädetään ulkomaalaislain 33 a §:ssä, on perusteltua viitata tähän ulkomaalaislain säännökseen. Säännös vastaisi komission 21.2.2020 antamaa täytäntöönpanopäätöstä C(2020) 1114 asiakirjoista, jotka jäsenvaltioiden on myönnettävä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen 18 artiklan 1 ja 4 kohdan ja 26 artiklan nojalla. Täytäntöönpanopäätöksessä säädetään oleskelulupakortin yhtenäisestä muodosta ja korttiin tulevista merkinnöistä, kun oleskeluoikeus myönnetään erosopimuksen perusteella, minkä vuoksi säännökseen otetaan niistä maininnat.

Täytäntöönpanopäätöksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan asetuksen (EY) N:o 1030/2002 liitteessä olevaan kenttään 10 ”Oleskeluluvan tyyppi” on merkittävä ”SEU-sopimuksen 50 artikla” tai 2 artiklan 2 kohdan mukaan, jos kyseessä on erosopimuksen 26 artiklan tarkoittama rajatyöntekijä, ”SEU-sopimuksen 50 artikla – rajatyöntekijä”. Lisäksi on ilmoitettava asetuksen (EY) N:o 1030/2002 liitteessä olevassa kentässä 12 ”Huomautuksia”, että asiakirja myönnetty erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan nojalla. Lisäksi oleskelulupakorttiin tehdään merkintä ”P”, kun kyse on pysyvistä oleskeluoikeudesta, jotta hakijan asema olisi havaittavissa oleskelulupakortista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edellä mainitun komission täytäntöönpanopäätöksen 1 artiklan 3 kohdan ja 2 artiklan 3 kohdan mukaan, että erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden osoitukseksi annettava oleskelulupakortti olisi voimassa viisi vuotta. Voimassaoloaika vastaisi oleskelu- ja oleskelulupakorttien, henkilökorttien ja passien voimassaolon enimmäiskestoja ja olisi mainituissa täytäntöönpanopäätöksen säännöksissä säädetyn minimikeston kohdalla. Mainituissa säännöksissä säädetään, että asiakirjan on oltava voimassa vähintään viisi ja enintään kymmenen vuotta. Näin ollen erosopimuksen perusteella myönnettävän oleskelulupakortin viiden vuoden voimassaoloaika on perusteltu vastaavien kansallisten asiakirjojen voimassaoloaikoihin verrattuna ja ottaen huomioon komission täytäntöönpanopäätöksen sen vähimmäisvoimassaololle asettaman keston.

5 §. Pykälässä säädettäisiin erosopimuksen 14 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan perusteella, että viiden vuoden kuluttua siirtymäkauden päättymisestä maahantulon tai maasta poistumisen yhteydessä ei Suomessa hyväksytä kansallisia henkilöllisyystodistuksia, jotka eivät sisällä biometristä tunnistamista koskevien Kansainvälisen siviili-ilmailujärjestön vaatimusten mukaista sirua. Vaikka Yhdistynyt kuningaskunta ei myönnä kansalaisilleen henkilöllisyystodistuksia, voi Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen sellaisen saada toisesta EU-jäsenvaltiosta, jossa hän oleskelee erosopimuksen nojalla ja käyttää henkilöllisyystodistusta liikkumiseen Schengen-alueella ja -alueen ulkorajan ylittäen.

6 §. Pykälän säädettäisiin, että erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvat henkilöt rinnastettaisiin unionin kansalaisiin julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti ja heidät rekisteröitäisiin työnhakijoiksi. Työnhakijaksi rekisteröinti on työvoimapoliittinen edellytys työttömyyspäivärahan ja työmarkkinatuen saamiseksi. Kolmannen maan kansalliset rekisteröidään työnhakijoiksi, jos heillä on oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia.

Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvan henkilön oleskeluoikeus perustuisi erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan perusteella myönnettyyn oleskeluoikeuteen ja oleskeluoikeuden jatkumiseen. Henkilöä ei siten koskisi työttömyysturvalain 2 luvun 2 §:n mukainen rajoitus saada työmarkkinatukea, jos henkilö ei ole Suomen kansalainen. Mainitun lainkohdan mukaan henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella. Työmarkkinatukea koskeva rajoitus koskee nimenomaan työttömyysturvalaissa mainittua henkilöryhmää, kuten lyhyessä määräaikaisessa työsuhteessa olevia ja lähetettyjä työntekijöitä.

7 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että Maahanmuuttovirasto olisi toimivaltainen viranomaisen erosopimuksen toisen osan oleskeluoikeuksia koskevissa asioissa. Näin ollen Maahanmuuttovirasto käsittelee ja ratkaisee hakemuksen erosopimusta ja tätä lakia soveltaen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Suomen edustustolla on toimivalta ottaa hakemus vastaan ulkomailla, kun hakijalla on erosopimuksen mukaan oikeus oleskella ulkomailla siirtymäkauden päätyessä. Edustusto toimittaisi hakemuksen Maahanmuuttovirastolle sen käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentin osalta on huomattava, mitä säädetään erosopimuksen 10 artiklan 3 ja 4 kohdassa maahantulon helpottamisesta ja 14 artiklan 3 kohdassa, jos perheenjäseniltä edellytetään viisumi mahantuloa varten siirtymäkauden jälkeen, että viisumin myöntämistä helpotetaan ja ne myönnetään maksutta mahdollisimman pian nopeutettua menettelyä noudattaen. Tällöin hakija saapuisi maahan viisumilla ja hakisi erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta Suomessa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin päätöksen tiedoksiantoon Suomessa ja ulkomailla sovellettavista säännöksistä. Sovellettaisiin samoja säännöksiä, joita sovelletaan oleskelulupapäätösten tiedoksiannon osalta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että erosopimuksen nojalla tehtyihin oleskeluoikeutta koskeviin päätöksiin sovelletaan ulkomaalaislain 13 luvun muutoksenhakusäännöksiä.

8 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta. Lain olisi tarkoitus tulla voimaan 1.10.2020, jotta tuolloin voitaisiin aloittaa erosopimusten mukaisten oleskeluoikeuksia koskevien hakemusten vastaanotto ja käsittely.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että lakia sovellettaisiin myös niiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä maahantuloon, kun se tapahtuu ensimmäisen kerran 1.10.2020 alkaen, mutta ennen siirtymäkauden päättymistä. Tällöin ei olisi perusteltua edellyttää enää ulkomaalaislain 10 luvun mukaista oleskeluoikeuden rekisteröintiä. Olisi perusteltua, että tässä vaiheessa haetaan suoraan erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta ja siten vältettäisiin turha kaksinkertainen hakeminen lyhyen ajan sisällä.

Pykälän 2 momentin säännös tarkoittaisi, että vapaata liikkuvuutta käyttäen maahan 1.10.2020 alkaen tuleva Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen ja hänen perheenjäsenensä ei hakisi ulkomaalaislain (301/2004) 10 luvussa säädettyä rekisteröintiä ja oleskelukorttia enää, vaan erosopimuksessa säädettyä oleskeluoikeutta, kun heidän tarkoituksena on jatkaa oleskelua Suomessa myös siirtymäkauden jälkeen. Kun maahantulo tapahtuu ensimmäisen kerran 1.10.2020 alkaen, oleskeluoikeus ilman velvollisuutta rekisteröidä oleskelu kestää siitä hetkestä vuoden loppuun saakka, koska unionioikeuteen perustuvia vapaan liikkuvuuden säännöksiä sovelletaan siirtymäkauden loppuun eli 31.12.2020 saakka. Jos siirtymäkautta pidennettäisiin erosopimuksen 132 artiklan nojalla, edellä oleva ei pätsisi, ja vapaata liikkuvuutta sovellettaisiin, ellei toisin

sovittaisi siirtymäkauden pidentämistä koskevassa päätöksessä, pidennetyn siirtymäkauden loppuun saakka. Tällöin siis edellisessä kappaleessa mainitut hakumenettelyn alkamis- ja päättymisajankohdat määräytyisivät pidennetyn siirtymäkauden päättymishetken mukaan.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Sisäministeriön asetuksessa Maahanmuuttoviraston suoritteiden maksullisuudesta olisi säädettävä erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan g alakohdan perusteella hakemuksista perittävistä maksuista. Asetus annetaan vuosittain, mutta sitä olisi muutettava vuoden 2020 aikana siten, että se ottaa huomioon erosopimuksen mukaiset hakemukset, ja muutoksen olisi tultava voimaan samaan aikaan kuin tässä esitettävä laki eli 1.10.2020.

9 Voimaantulo

Laki esitetään tulevan voimaan 1.10.2020, koska tällöin alkaisi määräaika, jolloin erosopimuksen mukaisia oleskeluoikeuksia voisi alkaa hakea.

10 Toimeenpano ja seuranta

Erosopimuksen 18 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetään erosopimuksen mukaisten oleskeluoikeuksien hakuajan, josta säädettäisiin esitettävän lain 1 §:n 2 momentissa, pidentämisestä automaattisesti yhdellä vuodella tietyssä tilanteessa. Pidentäminen tapahtuisi, jos jompikumpi, EU tai Yhdistynyt kuningaskunta ilmoittaisi toiselle, että tekniset ongelmat estävät joko hakemusten rekisteröinnin tai todistuksen antamisen hakijalle välittömästi hakemuksen jättämisestä vireille. Jos tällaisia ongelmia ilmenee, Suomen on osaltaan julkaistava ilmoitus ja on annettava asiasta hyvissä ajoin ja sopivalla julkisella tavalla tieto henkilöille, joita asia koskee.

Komissio koordinoi tiedonkeruuta, miten jäsenvaltiot soveltavat erosopimusta.

Erosopimuksen 164 artiklassa on perustettu sekakomitea, joka muodostuu unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan edustajista. Sekakomitea vastaa erosopimuksen täytäntöönpanosta ja soveltamisesta ja myös päättää 132 artiklan mukaan siirtymäkauden pidentämisestä. Unioni ja Yhdistynyt kuningaskunta voivat saattaa sekakomitean käsiteltäväksi mitä tahansa erosopimuksen täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja tulkintaan liittyviä kysymyksiä. Sekakomitea myös muun muassa valvoo ja edistää erosopimuksen täytäntöönpanoa ja soveltamista. Se voi myös siirtää tehtäviä erityiskomiteoille, joista säädetään erosopimuksen 165 artiklassa. Tätä esitystä koskeva erityiskomitea on kansalaisten oikeuksia käsittelevä komitea.

11 Suhde talousarvioesitykseen

Lain voimaantulo edellyttäisi arviolta 5 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen oleskeluoikeutta koskevan hakemuksen tai pysyvää oleskeluoikeutta koskevan todistuspyynnön käsittelyä Maahanmuuttovirastossa. Sekä oleskeluoikeutta koskeva hakemus että pysyvää oleskeluoikeutta koskevan todistuksen pyytäminen edellyttävät asiointikäyntiä Maahanmuuttovirastossa oleskelulupakorttiin tarvittavien biometristen tunnisteiden ottamista varten. Asioinnin ja asiakasviestinnän osalta on huomioitava, että erosopimuksen mukaan hakemusten käsittelyssä tulee noudattaa sujuvia, avoimia ja yksinkertaisia hallintomenettelyjä. Hakijoita on autettava osoittamaan, että he täyttävät ehdot sekä välttämään virheitä ja puutteita hakemuksissaan.

Oleskeluoikeutta koskevien hakemusten ja todistuspyyntöjen käsittelyn arvioidaan onnistuvan pääsääntöisesti asioinnin yhteydessä palvelupisteellä. Tilannetta voidaan verrata EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröimiseen Maahanmuuttovirastossa. Vuonna 2019 Yhdistyneen

kuningaskunnan kansalaisten jättämistä EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröimishakemuksista tai EU-kansalaisen pysyvää oleskeluoikeutta koskevista todistuspyynnöistä 82 % voitiin ratkaista asioinnin yhteydessä palvelupisteellä ja 18 % edellytti tarkempaa selvittelyä.

Erosopimuksen mukaisten pysyvää oleskeluoikeutta koskevien todistuspyyntöjen käsittely on nopeampaa kuin oleskeluoikeutta koskevien hakemusten käsittely, koska oleskeluoikeuden edellytyksiä ei enää erikseen selvitetä tässä vaiheessa. Tilastojen pohjalta on vaikea arvioida tarkkaan, kuinka suuri osa Yhdistyneiden kuningaskuntien kansalaisista tulee jättämään hakemuksen ja kuinka suuri osa jättää todistuspyynnön. Noin 5 000 hakemuksen ja todistuspyynnön käsittelemisen arvioitu työvoimakustannus Maahanmuuttovirastossa on 520 000 euroa (8 htv ajalle 1.10.2020-30.9.2021). Lisäksi kustannuksia syntyy tarpeellisista muutoksista ulkomalaisiasiain käsittelyjärjestelmä UMAan, uusista hakemuslomakkeista sekä oleskeluoikeutta osoittavista korteista. Näiden kustannukset ovat yhteensä noin 60 000 – 90 000 euroa, riippuen siitä toteutetaanko tätä varten mahdollisuus jättää hakemus sähköisen asiointijärjestelmän kautta.

Erosopimuksen mukaan hakeminen voi olla joko maksutonta tai siitä voidaan periä maksu, joka ei ole suurempi kuin Suomen kansalaisilta vastaavista asiakirjoista perittävä maksu. Vapaan liikkuvuuden direktiiviin perustuvien pysyvää oleskeluoikeutta koskevan todistuksen ja perheenjäsenen pysyvän oleskelukortin sekä ulkomaalain pysyvää oleskelulupaa koskevan oleskelulupakortin vaihtaminen tapahtuu hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen pysyvään oleskeluoikeuteen maksutta. Hakemusmaksun vertailukohdaksi voidaan ottaa esimerkiksi henkilö-kortti, josta perittävä maksu vuonna 2020 on 32 – 54 euroa riippuen siitä haetaanko sitä sähköisesti vai paperisella hakemuksella, ja onko hakija aikuinen vai alaikäinen. Maksun suuruudesta säädettäisiin maksuasetuksella. Jos maksun suuruus olisi esimerkiksi 54 euroa ja esimerkiksi 4 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaista hakisi oleskeluoikeutta, maksutuloja kertyisi 216 000 euroa.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä 31.1.2020. Ero on tapahtunut Yhdistyneen kuningaskunnan ja EU:n välillä tehdyllä erosopimuksella. Erosopimus on unionisopimus, jota sovelletaan sellaisenaan ja sen soveltamisalaan kuuluva henkilö voi siihen suoraan vedota.

Erosopimuksessa on jätetty jäsenvaltioiden päätettäväksi prosessuaaliset asiat, missä menettelyssä ja aikataulussa erosopimuksen mukaisia oikeuksia voi hakea. Erosopimus sisältää substanssisäännökset, ketkä ja millä edellytyksillä erosopimuksen mukaiset oikeudet voi saada. Esityksellä esitetäänkin näin ollen lain säätämistä erosopimuksen menettelysäännöksistä, joiden osalta osapuolten, ja Suomi yhtenä EU:n jäsenvaltiona, tekee oman valintansa. Valinnat eivät suoraan vaikuta Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksiin ja velvollisuuksiin, vaan siihen, mitä toimia heiltä odotetaan ja milloin. Menettelysäännökset ovat siten merkittävät, että niitä noudattaen oikeudet voi saada. Tästä ovat tosin poikkeuksena ne, jotka erosopimuksen mukaan eivät ole velvollisia vaihtamaan unionioikeuteen perustuvaa oleskeluoikeuttaan. Velvollisuutta ei ole niillä Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään, jotka ovat käyttäneet unionioikeuteen perustuvaa liikkumisvapautta ja ovat oleskelleet sillä perusteella laillisesti ja vähintään viiden vuoden ajan Suomessa ja pitävät hallussaan todistusta pysyvästä oleskeluoikeudesta. Velvollisuutta ei olisi myöskään niillä, jotka ovat oleskelleet maassa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viisi vuotta, mutta joilla ei ole mainittua todistusta.

Perustuslain 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Lailla säättämisen vaatimuksesta johtuu paitsi syrjinnän ja mielivallan kieltö myös vaatimus päätöksenteon perusteiden ja päätöksentekomenettelyn sääntelemisestä ihmisten oikeusturvan takaavalla tavalla. Esitettävällä lailla vahvistetaan menettelyt erosopimuksen mukaisten oleskeluoikeuksien hakemiseksi ja varmistetaan perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisen kohtelun vaatimus suhteessa muihin ulkomaalaisiin, sikäli kuin vertailu on mahdollista, kun Yhdistynyt kuningaskunta on ainoa maa, joka on eronnut EU:sta ja johtanut sen kansalaiset erikoiseen asemaan.

Oleskeluoikeuden jatkamisella turvataan perustuslain 18 §:n 1 momentin mukainen oikeus työhön ja elinkeinovapaus. Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla henkilöillä on ollut EU-kansalaisuuteen perustuva oikeus työhön ja elinkeinonharjoittamiseen, joka jatkuu siirtymäkauden jälkeen erosopimuksen mukaisena oikeutena, joten heillä on siirtymäkauden jälkeen edelleen oikeus hankkia toimeentulo valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Erosopimuksen mukaan Suomen on tehtävä valinta niin sanottujen hakumenettelyn (18 artiklan 1 kohta) ja toteamismenettelyn (18 artiklan 4 kohta) välillä. Tässä esityksessä valinta perustuu hakumenettelyyn. Valinta noudattaa samaa käytäntöä kuin muidenkin, sekä EU-kansalaisten että kolmansien maiden kansalaisten on tehtävä saadakseen oleskeluoikeuden Suomessa. Hakemus on siis tehtävä ja edellytykset myönteiselle päätökselle tutkittava. Maassa jo oleskelevat ja pitkäänkin asuneet Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä joutuvat hakemaan uutta oleskeluoikeusasemaa. Erosopimuksen edellä mainittu poikkeus niistä, joilla ei tätä velvollisuutta ole, on erosopimuksen tarkoitus ja kansalaiset ja heidän inhimilliset olosuhteet huomioon otettava ajatus, että maassa pitkään asuneet ja tänne juurtuneet henkilöt, kunhan ovat jossain vaiheessa tarkistuttaneet unionioikeuteen perustuvan laillisen oleskeluoikeutensa, ovat vapautettuja tästä erosopimuksen tarkoittamasta uudelleen hakemisesta. Erosopimuksen mukaan kaikki muut, siis ne joilla ei ole tuota viiden vuoden oleskelua täynnä ennen siirtymäkauden päättymistä, ja nekin joilla viisi vuotta olisi täynnä, mutta he eivät ole hakeneet EU-kansalaisen pysyvää oleskeluoikeutta, joutuvat hakemaan uutta erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta. Tämä tapahtuu hakumenettelyssä, josta erosopimuksen mukaiset edellytykset oleskeluoikeudelle tarkistetaan.

Hakeminen tapahtuu määräajassa, jonka Suomi erosopimuksen perusteella asettaa. Kyse on ennen kaikkea siitä, että Suomessa asuvat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä ehtivät hakea erosopimuksen mukaista uutta oleskeluoikeutta. Erosopimuksessa on säädetty kuuden kuukauden minimiaika hakemiselle. Hakeminen edellyttää hakemuksen tekemistä ja käyntiä Maahanmuuttoviraston toimipisteessä tunnistautumista ja biometrinen tietojen antamista varten. Määräajan on siten oltava riittävän pitkä myös Maahanmuuttoviraston kannalta, jotka se pystyy kaikki hakijat, joita tullee olemaan jonkin verran alle 5 000, ottamaan vastaan ongelmitta. Esitetään, että erosopimusten mukaisia oleskeluoikeuksia voisi hakea 1.10.2020 alkaen siten, että hakemisen viimeinen päivä olisi 30.6.2021. Ottaen huomioon Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä määrä, tuon yhdeksän kuukautta kestävä hakuajan arvioidaan olevan riittävän pitkä sekä hakijoiden että Maahanmuuttovirasto kannalta.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan (*Yhdistynyt kuningaskunta*) eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen (*erosopimus*) soveltamisalaan kuuluvan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä (*hakija*) oleskeluoikeuteen erosopimuksessa säädetyn siirtymäkauden jälkeen sovelletaan erosopimuksen 18 artiklan 1 kohtaa.

Hakijan, joka on oleskellut tai oleskelee Suomessa unionioikeuden perusteella ennen siirtymäkauden päättymistä ja jatkaa oleskelua sen jälkeen, on haettava erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta. Hakemuksen voi tehdä 1.10.2020 alkaen ja viimeistään, kun yhdeksän kuukautta on kulunut siirtymäkauden päättymisestä.

Hakijan oleskelu on laillista 2 momentissa säädetyn ajan siirtymäkauden päättymisen jälkeen, jos hänellä on voimassa oleva oleskeluoikeus.

2 §

Erosopimuksen mukainen oleskeluoikeutta koskeva hakemus jätetään Suomessa Maahanmuuttovirastolle ja ulkomailla Suomen edustustolle.

3 §

Hakija, joka on oleskellut maassa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viisi vuotta ennen siirtymäkauden päättymistä ja jolla ei ole pysyvän oleskeluoikeuden osoittavaa voimassa olevaa todistusta, vaihtaa oleskeluoikeutensa hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen pysyvään oleskeluoikeuteen. Hakemus ratkaistaan soveltaen ulkomaalaislain (301/2004) 156 §:ää ja 156 a §:n 1 momenttia.

4 §

Hakijalle annetaan erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden osoitukseksi ulkomaalaislain 33 a §:ssä säädetty oleskelulupakortti. Oleskelulupakorttiin tehdään merkinnät ”SEU-sopimuksen 50 artikla” tai ”SEU-sopimuksen 50 artikla – rajatyöntekijä” ja ”Erosopimus 18 art. 1 kohta”. Lisäksi tehdään merkintä ”P”, kun kyse on pysyvästä oleskeluoikeudesta.

Oleskelulupakortti on voimassa viisi vuotta.

5 §

Kansallinen henkilöllisyystodistus, joka ei sisällä biometristä tunnistamista koskevien Kansainvälisen siviili-ilmailujärjestön vaatimusten mukaista sirua, ei viiden vuoden kuluttua siirtymäkauden päättymisestä anna hakijalle oikeutta maahantuloon tai maasta poistumiseen.

6 §

Hakija rinnastetaan julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 2 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin henkilöihin.

7 §

Maahanmuuttovirasto on toimivaltainen viranomaisen erosopimuksen mukaisten oleskeluoi-keutta koskevien hakemusten käsittelyyn ja ratkaisemiseen.

Suomen edustusto on toimivaltainen viranomaisen ottamaan hakemuksen vastaan ulkomailla ja toimittamaan sen Maahanmuuttovirastolle.

Päätöksen tiedoksiintoon Suomessa ja ulkomailla sovelletaan ulkomaalaislain 203, 204, 204 a, 205 ja 206 §:ää.

Muutoksenhakuun sovelletaan ulkomaalaislain 13 lukua.

8 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2020.

Tätä lakia sovelletaan myös hakijaan, joka saapuu maahan ensimmäisen kerran lain voimaantulon jälkeen, mutta ennen siirtymäkauden päättymistä.

Helsingissä pp.kk.2020

Pääministeri

Sanna Marin

sisäministeri Maria Ohisalo